

Vammaisfoorumi ry
Handikappforum rf
Finnish Disability Forum

Vammaisfoorumin lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle kansaneläkelain, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain sekä eräiden muiden etuuslakien muuttamisesta

Vastaanottaja: Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Asia: HE 125/2024
Ajankohta: 17.10.2024 klo 12.30

[Vammaisfoorumi](#) on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten ihmisten oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Kiitämme lausuntopyynnöstä ja mahdollisuudesta tulla kuultavaksi asiassa.

Tehty ehdotus tiettyjen etuuksien alaikärajan nostosta 16 vuodesta 18 vuoteen sekä vammaistuen muuttamisen alle 18-vuotiaan lapsen vammaisetuudeksi ja aikuisten vammaistueksi perustuu vuosille 2025–2028 vahvistettuun julkisen talouden suunnitelmaan ja sillä poistettaisiin oppivelvollisuuden pidennyksestä johtuvat päällekkäisyydet ammatillisen kuntoutuksen etuuksissa. Vammaisfoorumi katsoo, että ehdotetut toimet ovat osin ristiriidassa aliedustettujen ryhmien ja osatyökykyisten työelämään osallistumista sekä vammaisten ihmisten osallisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistamista koskevien hallitusohjelmakirjausten kanssa. Ehdotetuilla muutoksilla voi olla merkittäviä negatiivisia vaikutuksia vammaisten nuorten itsenäistymiseen ja osallisuuteen sekä toimeentuloon.

Vammaisfoorumi pitää lähtökohtaisesti kannatettavana esityksen tavoitetta etuusjärjestelmän selkeyttämisestä. Selkeä kokonaisuus helpottaa useita etuuksia ja palveluita saavien henkilöiden ja heidän läheistensä elämää. Järjestelmän selkeyttäminen ei kuitenkaan saa tapahtua tavalla, joka heikentää erittäin haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tilannetta ja heidän oikeuksiensa toteutumista. Jotta jokaisella nuorella on mahdollisuus kouluttautua itselleen sopivaan ammattiin ja hankkia toimeentulonsa työllä sekä itsenäistyä lapsuuden perheestä tarvitaan sosiaaliturvaa, joka on ennakoitavaa ja luotettavaa. Vammaisen nuoren kohdalla yhteiskunnan tuki nivelvaiheissa on erityisen merkityksellistä. Sosiaaliturvauudistuksessa tulee huomioida vammaisten lasten ja perheiden erityistilanteet ja turvata taloudelliset edellytykset osallisuudelle. Tämä edellyttää usein myös yksilöllisten ratkaisujen suunnittelua.

Vammaisfoorumi on huolissaan nuoren kuntoutusrahan ja eläkkeen ikärajojen noston osalta. Nämä etuudet ovat merkittäviä vammaisten nuorten itsenäistymisen ja kouluttautumisen tukena. YK:n vammaisyleissopimuksen artiklan 24 oikeus koulutukseen vaarantuu erityisesti niiden nuorten osalta, joilla ei ole mahdollisuutta opiskella lähellä lapsuudenkotiaan. Moni vammainen nuori joutuu muuttamaan toisen asteen opintoja varten, koska lähimmästä oppilaitoksesta ei löydy soveltuvaa alaa tai nuori tarvitsee sellaista vaativaa erityistä tukea, jota on saatavilla vain kauempana sijaitsevasta oppilaitoksesta. Tällöin vammainen nuori joutuu asumaan viikot eri paikkakunnalla kuin muu perhe. Vaikka asuminen usein on maksutonta, tulee nuorelle ja hänen perheelleen esimerkiksi ruoka- ja matkakuluja, joita mahdollisesti myönnettävä opintotuki ei nykyisellä tasollaan riittä kattamaan. Vammaisetus puolestaan on tarkoitettu kattamaan esimerkiksi lääkkeitä ja kuntoutuksesta syntyviä kustannuksia, ei elinkustannuksia. Vammaisella nuorella ei ole samoja valinnan mahdollisuuksia ammatillisessa koulutuksessa kuin vammattomilla nuorilla. Oikeus koulutukseen voi esitetyn muutoksen myötä vaarantua johtuen vanhempien heikosta taloudellisesta tilanteesta. Asia on tunnistettu hallituksen esityksen vaikutusarvioinnissa, mutta perheiden taloudelliseksi turvaksi on esitetty vain toimeentulotuki, joka on tarkoitettu viimesijaiseksi ja lyhytaikaiseksi etuudeksi. Vammaisten lasten ja nuorten perheet ovat monesti pienituloisia ja erityistä tukea tarvitsevien nuorten perheillä on enemmän toimeentulon haasteita kuin muiden samanikäisten nuorten perheillä. Nyt tehty ehdotus lisäisi perheiden toimeentuloa haasteita entisestään ja asettaa perheet eriarvoiseen asemaan.

Nuoren kuntoutusrahan saamiseksi on täytettävä melko tiukat edellytykset. Kyse on muita nuoria merkittävästi heikommassa asemassa olevien nuorten positiivisesta erityiskohtelusta, jolla edistetään heidän tosiasiallista yhdenvertaisuuttaan. Näin ollen yhdenvertaisuus ei Vammaisfoorumin mielestä voi olla perustelu sille, että kuntoutusrahaa ei maksettaisi enää näille nuorille. Nuoren kuntoutusraha mahdollistaa opiskelua ja ammatillista kuntoutumista. Nuoren kuntoutusrahan alaikärajan nosto voi lisätä 16-17-vuotiaiden toisen asteen opinnoista luopumista, kun opintoihin tarvittava taloudellinen tuki loppuu. Opinnoista pois tippuminen lisää syrjäytymistä ja pahimmillaan voi johtaa palveluiden tarpeeseen myöhemmin.

Myös mahdollisuus päästä työkyvyttömyyseläkkeelle alle 18-vuotiaana tarvitaan tilanteissa, joissa vaikeimmin vammaisilla nuorilla ei katsota olevan ammatillisen kuntoutumisen mahdollisuuksia. Mikäli heille ei myönnetä eläkettä, jäävät he toimeentulonsa osalta heikompaan asemaan kuin kuntoutusrahalla opiskelevat nuoret. Lähtökohta pitäisi aina olla se, että nuoren kuntoutusraha myönnettäisiin ennen työkyvyttömyyseläkettä, eikä kukaan jäisi suoraan peruskoulusta eläkkeelle. Kaikkien osalta kuntoutusrahan ehdot eivät kuitenkaan täyty ja tällöin eläke on oikea vaihtoehto. Ilman eläkettä heidän toimeentulonsa on hyvin niukkaa ja riippuu täysin vanhemmista.

Useita samanaikaisia muutoksia valmisteltaessa on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota muutosten yhteisvaikutuksiin ja tarkastella pitkän aikavälin vaikutuksia vammaisten nuorten elämään. Arvioinnin tulee ulottua vammaisten nuorten koulutusmahdollisuuksiin, toimeentuloon, työllistymiseen sekä mahdollisuuteen irrottautua lapsuudenkodistaan samoilla periaatteilla kuin vammattomat nuoret. Lakiuudistuksen vaikutuksia arvioitaessa tulisi ottaa huomioon myös 1.1.2025 voimaan tulevan uuden vammaispalvelulain vaikutukset palveluihin. Vaikka kyseessä eivät olekaan toisensa poissulkevat etuudet ja

palvelut, tulisi arvioida sitä, millaisia yhteisvaikutuksia tehtävillä uudistuksilla on vammaisten nuorten elämään. Vaikutusarviointia tulisi tehdä myös opintojen etenemisestä ja keskeyttämisestä, jos opiskelijat asetetaan opintotuen varaan tilanteessa, jossa he eivät tosiasiallisesti ole opiskelukykyisiä. Uudistusten myötä ei saa syntyä tilannetta, jossa jo valmiiksi heikossa asemassa oleva toisen asteen opiskelija joutuu nostamaan opintolainaa ollakseen oikeutettu toimeentulotukeen. Monelle vammaiselle opiskelijalle opintolainan ottaminen elämiseen on kohtuuton vaatimus, koska mahdollisuudet työllistyä ja maksaa laina takaisin ovat merkittävästi heikommalla nuorilla. Vammaisilla nuorilla ei myöskään ole samanlaisia mahdollisuuksia ansaita kesätyöllä tai opiskelun ohella työskentelemällä lisäansioita.

Vammaisfoorumi pitää erittäin valitettavana sitä, että leikkauksia ollaan toistuvasti kohdistamassa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa oleviin. Vammaiset ja pitkäaikaissairaat nuoret ovat riippuvaisia toimivasta sosiaaliturvasta ja palveluista, jotta he voivat osallistua ja itsenäistyä vammattomien nuorten tapaan. He käyttävät sosiaali- ja terveystalvaeluita, joihin on jo kohdistunut säästöjä, ja myös nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärää alennettiin tämän vuoden alusta lukien merkittävästi. YK:n vammaissopimus ja lapsen oikeuksien sopimus edellyttävät lapsen edun ensisijaisuuden huomiointia kaikissa lapsia koskevissa toimissa. Vaikuttaa siltä, että tehdyissä ehdotuksissa vammaisten nuorten etua ei valitettavasti ole asetettu etusijalle.

Vammaisfoorumi ry

Veera Florica Rajala
puheenjohtaja

Anni Kyröläinen
pääsihteeri
p. 045 217 4936
anni.kyrolainen@vammaisfoorumi.fi